

Neeib Asım

تاریخدن درسلا:

- Sanderli Halil Pasa

خلیل پاشانک اعدامی

«ملاذ کرده محاربه سنک نتیجه سی آنادولینک قطعی صورته تورکرالنه کچمه سی، روملنک اورادن چکلمه سی اولمش ایدی .

ایلك دورلرده سلجوق سلطانلری مملکتی و خاکی کوزل اداره ایتمشلر، بر خیلی مدنی اثرلرک وجوده کلمسه همت ایلشلردی . صوکره لری، بریر سلجوق پرنسلینک سلطنت دعواسنه قالمه لری، بعض دره بکلرینک بولندقلری یرلرده استقلال هوسنه دوشمه لری، ملتک برلکئی بوزمش، قوتی قیرمش ایدی .

ایشته «سلجوقیار»ک بویله ضعیف بر دوره سنده، تاریخلر مزک «ناتار» دیه قید ایتدکلری «چنکیز» طاقیمی، ایرانده «ایلخان» حکومتی تأسیس ایتدکلری کبی، آنادولی بی ده اداره لری آلتنه الديلر .

دائما مستقل بر حکومت حالنده یاشامایه آلیشمش اولان تورکلری موغول اسارتندن قورتارمق ایچون، اوتنده بریده، یاخصاصه، غرب اوجلرنده بولسان عشیرت بکلری، عمومی دوشمانه قارشی قویمق ایچون استقلال بایراغی آچمشلردی . شو بکلکلردن غریبه آیدین، صاروخان، منتشا اوغللری ایله عثمان جاندار اوغللری، مرکزدهده قره مان اوغللری تاریخده ئون برایشلردر .

عثمان اوغللری مادی قوتی کندی سلاحلرندن، مغویسی ده مرکزی انقره اولان اخیلکدن آلمشلردی . تورک ملتک ال قارا کونلرنده انقره نك بویله بر رول اوینامه سی کندیسنه یوکسک بر معنوی موقع ویرمشدر .

ارطغرل اوغلی قره عثمان، بر عشیرت رئیس، بر قوماندان اولمقدن زیاده، بولندینی اوجده داخلاق بر اخیلر خلیفه سی ایدی . اصل سلطنتی قوران، نظامی قویان ایسه، اوغلی «اورخان» ایله صدراعظمی جاندارلی «قره خلیل: خیرالدین پاشا» در .

ایتمشلردر . بک آز بر زمان ایچنده عربلر فتح ایتدکلری یرلرک کافه سنده حیرت انکیز بر وحدت حصوله کتیردیلر . عثمانلی رجالی ایسه، سانکه قصداً، تعقیب ایتدکلری اصول ایله، جنسلر آراسنده کی اختلاف ومباینتی ادامه ایتدیردیلر . خرسیتان جماعتلرینه بر طرفدن خصوصی امتیازلر بخش ایدرک اولنرک شخصیت ملیلرینی بو صورته محافظه ایتمش اولدیلر . دیگر طرفندن ده عینی جماعتلری دولتک حیات عمومی سنه اشتراک ایتدیرمیرک اولنرله جماعت اسلامیه آراسنده کی مباینت و اختلافک سرتلشمه سنه، قاتیلشمه سنه سببیت ویردیلر . عینی دولتک تبعه سی اولان انسانلر دولت طرفندن مختلف معامله لره مظهر اولدیلر . خرسیتانلر کندی مکتب ومدرسه لرهنده تعلیم و تربیه ایدیلرک شخصیت ملیلرینی انکشاف ایتدیردکلری حالده، دولت مکتبلری ومدرسه لری اولنر ایچون اوزون زمان قالی قالدی . عینی جماعتلر، عسکرلک وظیفه سنک اجراسندن، حکومت دائره لرهنده استخدام ایدلمکدن معاف طوبولدیلر . بو صورته دولت، وظیفه سنک تماماً عکسینی یامش اولدی . جنسلر آراسنه عادتاً حائللر وضع ایدرک بولنلری آری آری طوتدی؛ ومکتب، مدرسه، عسکرلک، دولت مأموریتی کبی تجمع و وحدت واسطه لرینی بالعکس تجزی وتفترقه واسطه لری حالته صوقدی . فی الحقیقه عثمانلی رجالی بالا آخره بو عظیم خطالرینی آکلامش بولوندیلر وتنظیماتدن بری اولنری تممیره قالمیشدیلر . فقط مع التأسف دولتک بنیانی آرتق صارصیلمش، وجودینه ضعف طاری اولمشدی . اولجه سهولته یا بابیله جکی بر عملیه نی بوکره یا اماماز بر حاله کلمشدی . عینی زمانده، وقتیلر دولتک بخش ایتمش اولدینی امتیازات سایه سنده، جماعات مختلف، شخصیت ملیلرینی یا لکز محافظه ایتمش دکل بر قات داها تقویه ایتمشلردی . عصر لرجه دوام ایدن مباینت وتضاد، بولرنده درین کوکلر صالمشدی . ملی وجداندلری انکشاف بولمشدی . بو سفر خارجدن ده تقویه بولارق، قولای قولای دولتک آرزولرینه تمایل کوسترمز اولمشلردی .

آغا ارغلی احمد

kendi el yazısıdır. Bu şekil, herhangi bir tesirle yanlış olsa da az hatadır.

Ben bu yazımda gördüğüm bazı olaylardan bahsetmekle beraber bazı olayların da ne gibi tedbir ve düşüncelerle hal yoluna gidildiğini göstermek istedim. Osmanlı tarihini tetkik edenlerin yazdıkları devrin halet-i ruhiyesini bilerek yürümelerinin isabetli olduğunu, bunun için bir az da hâdiselerin evveliyatına kadar gitmelerini tavsiye edeceğim.

Muhtelif olayların bazılarını aşağıya sıralıyorum. Çeşitli olan bu tarihî maceralar hem meraklıdır, hem de ibretlidir. Muazzam İmparatorlukta üstü örtülü geçen vak'alar doğru, yalan, iftira, kıskançlık, ahlâksızlık, menfaat, şerefllilik, şerefsizlik, ihtiras ve buna benzer hâdiselerin ibret âyinesinden görünüşüdür.

Çandarlı-zâde Halil Paşa'nın Katlinin Nedeni

Osmanlı devletinin kuruluşunda baş rolü oynayan bu devletin idarî, malî, askerî, teşkilâtını kuran ve bilfiil tatbik eden Çandarlı Halil Hayreddin Paşa ve ondan sonra oğulları Ali, İbrahim ve Halil Paşa'ların vezir-i âzam olarak seksen sene tam bir hâkimiyet ile büyüyen devletin başkanlığında bulunmaları yeni yetişmekte olan esirlikten veya devşirmeden gelen gayr-ı Türklerin husumetini çekmiş ise de Çandarlıların kuvvetli otoritelerine ve muhitlerine karşı ses çıkaramadıklarından münasip bir zaman ve fırsat beklemekte idiler.

Osmanlı tarihi olaylarında görüldüğü üzere Sultan İkinci Murad zamanında akıncı kuvvetlerinin Transilvanya'da iki defa mağlûp olmaları (1442 M.) ve taarruza geçen Haçlı ordusunun ilerleyerek Balkanlara kadar gelmeleri ve 1444'deki *Seğedin* muahedesiyle yapılan muvakkat sulhu müteakip Sultan İkinci Murad durumdan müteessir olarak oğlu Mehmed'i yerine hükümdar yapıp Vezir-i âzamı bulunan Çandarlı Zâde Halil Paşa'yı yine vezir-i âzamlıkta bırakıp saltanattan çekilmişti.

Sultan Murad gibi tecrübeli bir hükümdarın Pâdişahlıktan çekilerek henüz on üç yaşında bulunan oğlunu hükümdar yapması, Haçlıların ümitlerini arttırmış ve imzaladıkları muahedeyi yırtıp tekrar taarruza başlamışlardı.

Vezir-i âzam Halil Paşa maiyetinin tesiriyle *Seğedin* sulhünü müteakip dahilen lüzumsuz ve tehlikeli hareketlere kalkan çocuk

hükümdar, tekrar harekete geçen Haçlı ordusuna karşı Vezir-i âzam ve devlet erkânının tavsiyeleriyle babası Sultan Murad'ı ordusunun başına davet etmişti. Yapılan daveti kabul eden Sultan Murad derhal gelerek kumandayı ele alıp *Varna Muharebesini* kazanarak (10 Kasım 1444) Edirne'ye dönmüştü.

Sultan Murad *Manisa*'ya gitmeyerek *Edirne*'de bir müddet kalıp ve Vezir-i âzam Halil Paşa ve diğer kumandanların ricalarıyla düşmanın tekrar hücumu tehlikesinin bertaraf olmasıyla oğliyle müşterek olarak bir seneden az bir zaman sonra sükûnetin temin edilmesi nedeniyle saltanattan çekilerek *Manisa*'ya gitmiştir (1445 Aralık).

Genç Pâdişahın etrafındaki Vezir-i âzam Çandarlı-zade Halil Paşa'ya rakip olan Zağanos Paşa ve taraftarlarının Sultan Mehmed'i fütuhata teşvik etmekte oldukları ve Tuna'nın üzerinde intikam almak için fırsat bekleyen Jan Hunyad'ın tehdidini gören Halil Paşa, çocuk hükümdarı ikaz ederek ihtiyatlı hareket edilmesini ileri sürüyordu. Bu yüzden Sırp Despotu ve Candar hükümdarı memleketlerine yapılan taarruzlardan dolayı Sultan Murad'a vaki' hali yazarak şikâyet ettiklerinden, Sultan Murad oğluna bu halden vazgeçmesini kat'î olarak bildirmişti (1446).

Bu sırada *Edirne*'de bir büyük yangın çıkmış ve bunu takiben Yeniçeriler Edirne haricinde *Ada*'da bir tepede toplanarak isyan etmişler ve Rumeli Beylerbeyi Hadım Şehabeddin Paşa'nın konağını yağma edip kendisini öldürmek istemişlerse de saraya Sultan Mehmed'in yanına kaçarak kurtulmuştu. Para ayarının düşüklüğünden dolayı vukua geldiği söylenen bu isyan Yeniçerilerin yevmiyesine yarımşar akçe zam yapılarak bastırılmış ise de Vezir-i âzam Halil Paşa ile diğer devlet erkânından İshak Paşa, Saruca Paşa, Yeniçeri Ağası Kurtcu Togan ve Anadolu Beğlerbeğisi Özgür Oğlu İsa Bey aralarında görüşülerek Sultan Murad'ın tekrar hükümdarlığa getirilmesine karar vermişler ve kendisini davet edip getirmek üzere Saruca Paşa'yı *Manisa*'ya göndermişlerdir.

Bu tertip ile Edirne'ye getirilen Sultan Murad tekrar hükümdar olup hal' edilen Sultan Mehmed *Manisa*'ya yollanmış ve babasının 855 H.; 1451 M. de ölümü üzerine üçünü defa pâdişah olmuştur.

İşte İstanbul fethini müteakip, Vezir-i âzam Çandarlı-zade Halil Paşa'nın İstanbul fethine mani' oldu propagandasıyla

29 TEMMUZ 1983

BAĞDAD YATIRILANDIKTAN
KÖMÜR GELİN DOKUNAYDüvel / Rikap
Kütüphane de Mecentite

030752

the predominance of lyrical and descriptive poems, narrative poems inspired by history (*Diwân*, i, 15, 41, 120, 179-83) or social conditions (*ibid.*, 223-45), the militant tendency retained (*ibid.*, 162-4, 308-13), and the poetry inspired by circumstances varying between authentic vigour (*ibid.*, 271-4, 290-2, 308-13) and pale conventional urbanity (*ibid.*, 118, 167-71). The traditional structure of the *kaşida* with juxtaposed lines disjointed in sense, appears alongside poems where the line becomes an organised unit contributing to the overall effect of the whole. In some instances, the poet abandons metre and simple rhyme and makes use of *takhmîs*, of *tahliith*, of *madjzû*, complex or varied rhyming-schemes, and even comes to the point of writing prose poems (*Diwân*, i, 294-6). Other combinations of style produce new poems. The number of poems grows, but there is no apparently no radical change affecting the nature of his poetry. However, the narrative poem, drawn out to extreme length, finds its ultimate realisation in a long piece of 332 lines, entitled *Nâyrun* (*Diwân*, iii 50-73). In this unique exercise he was aiming at a work of definitive nature (*ibid.*, *Introd.* 48-50). Also, he immersed himself in a patient process of craftsmanship, seeking documentary evidence, researching details and ephemeral nuances, orchestrating sonorous alliterations, manipulating the language to an excessive degree, reconstructing the apocalyptic decadence of Rome (*ibid.*, 61-8), depicting under the portrait of Nero an allegorical potentate embodying the tyranny of 'Abd al-Hamîd II. So the present takes on a historical perspective through the mask and the cloak of poetic illusion.

The lyric poem, on the other hand, is introspective and goes deeper, as may be illustrated by his poem *al-Asad al-bâkî* (*Diwân*, ii, 17-9), where the conscious being, divided, discovers its *alter ego*, crucified, hung by its wounds, converted and a "tomb which bleeds and walks on the tombs." A play on the senses of words infuses this poem with a remarkable evocative force.

Figures of kings, martyrs and heroes constitute a Legend of the Ages. From its dirges there emerge some genuine personalities. (*Djallâd*, *al-Kitâb al-Dhahabî*, 109-11).

A promoter of modern poetry, he declared that the true modern poet should live his life so as to analyse it, should reject all imitation, uncover the secrets of the human soul, recreate the language through poetry, construct rationally a poetry where the component parts are complete in themselves while contributing to the whole, cultivate purity of form while maintaining authentic spontaneity (*al-Hilâl*, July 1928; *Diwân*, i and ii, *Introd.*; his poetry, i, 303-7). He defined his poetry in these terms: *-kaşîba*, *gharîba*, *aşriyya*, *nasdî Mudâr*.

His critics agree in according him a place among the avant-garde of the modernist movement (T. Husayn, *Hâfiş wa-Shawki*, *passim*; Mandûr, *Muhâdarât*; 'Akka'd and B. Fâris in *al-Kitâb al-Dhahabî*, 49-52, 71-3, 74-5).

One should emphasise the organised scheme of composition whereby the poem regains its lost unity, the poems inspired by history, narrative or fable, poems where, militant, he sings of liberty and the dignity of man, reality disguised as allegory, or symbol, lyrical experience which probes itself, dissects itself and emerges rationally from chaos, inspired songs of the human condition and cosmic transcendence meditating on matter; in fact, the entire gamut of romantic themes which are produced in a form that is sober, perceptive, charged with images and tending towards the overall unity of the poem.

Intimately linked to that of *Shawki* (d. 1932) and *Hâfiş* (d. 1932), then in decline, his poetry, with its quality of neo-classicism, presaged in many ways the beginnings of a new poetic era.

Bibliography: A. Z. Abû Shâdî, *Shu'arâ' al-'Arab al-mu'âşirîn*, Cairo 1958; I. Adham, *Khalîl Muţrân, shâ'ir al-'arabiyya al-ibdâ'î*, Cairo 1939 (see *al-Mukhtaţaf*, 1939-40); M. 'Aţâ, *Khalîl Muţrân (1872-1949)*, Cairo 1969; Brockelmann, S III, 86-96; Y. A. Dâghîr, *Maşâdir al-dirâsa 'l-adabiyya*, ii, 703-9, Beirut 1956; Sh. Dayf, *al-Adab al-'arabî al-mu'âşir fî Mişr*, Cairo 1957; 'A. 'A. Dasûkî, *Djamâ'at Apollo âthâruha fî 'l-sh'ir al-hadiith*, Cairo 1960; N. Djâmâl al-Dîn, *Khalîl Muţrân shâ'ir al-'aşr*, Beirut 1949; M. Djiha, *Khalîl Muţrân al-shâ'ir* (unpubl. thesis), Beirut 1957; M. Husayn, *al-Ittidjâhât al-waţaniyya fî 'l-adab al-mu'âşir*, 2 vols., Cairo 1954-6; T. Husayn, *Hâfiş wa-Shawki*, Cairo 1958; 'U. R. Kaşhâla, *Mu'djam al-mu'allifîn*, iv, 122, xiii, 385; 'A. M. Khafâdjî, *Ma' al-shu'arâ' al-mu'âşirîn*, Cairo 1956. M. A. Khouri, *Poetry and the making of Modern Egypt (1822-1922)*, Leiden 1971; *al-Kitâb al-Dhahabî*, Cairo 1948; M. Kurd, Ali, *Mudhakkirât*, i; A. Maqdisî, *A'lâm al-djûl al-auwal min shu'arâ' al-'arabiyya fî 'l-karn al-'ishrin*, Beirut 1970; M. Mandûr, *Khalîl Muţrân, Muhâdarât*, Cairo 1954; idem, *al-Shi'r al-mişri ba'd Shawki*, Cairo 1955-8; Kh. Muţrân, *Diwân*, 4 vols., Cairo 1949; M. Nu'ayma, *al-Ghirbâl*, Cairo 1957; A. Rifâ'î and M. Farîd, *Shu'arâ' al-waţaniyya*, Cairo 1948; Dj. Ramâdî, *Khalîl Muţrân* (thesis), Cairo 1959; M. A. al-Sahartî, *Khalîl Muţrân al-radjul wa'l-shâ'ir*, Cairo 1949; Sarkis, *Madjallat Sarkis*, special no., Cairo 1913, 190-260; A. Şarâra, *Khalîl Muţrân*, Beirut 1964; T. 'A. Funnâhî, *Hayât Muţrân*, Cairo N.D.; A. 'Ubayd, *Dhikrâ 'l-shâ'irayn Shawki wa-Muţrân*, Damascus 1925; M. Wakil, *Khalîl Muţrân wa-madrasatuh*, Cairo 1947; *Adîb*, 1949, 1953, 1957; *Ahrâm*, esp. 1892-9, 1922, 1937, 1949, and *Mulhak*, 1950; *Djawâ'ib Mişriyya*; *Dustûr*, Nov. 1938; *Hikma*, 1952; *Hilâl*, yrs. 1927, 1928, 1930, 1942, 1947, 1949; *Kalima*, special no., Nov.-Dec. 1939; *Kâtib Mişri*. no. 5, 1947; *Kitâb*, viii, 1951; *Madjalla mişriyya* (1900-2); *Mashrik*, 1952; *Mukhtaţaf*, yrs. 1913, 1939, 1940; *Risâla*, vii (1939), xv (1947); *Risâla mukhallişiyya*, special no. xiv/5 (1942); 'Uşba *andalusiyya*, x (1949), xvii (1950).

(A. G. KARAM)

X **KHALİL PASHA DJANDARLÎ**, Ottoman Grand Vizier, the eldest son of Djandarlı İbrâhîm (d. 832/1429), who served as Grand Vizier to Mehemmed I [q.v.]. He was serving as *Kâdî-asker* [q.v.] at the time of his father's death. Murâd II [q.v.] raised him to the vizierate, and by 847/1443 he was Grand Vizier, becoming this sultan's closest adviser. He appears to have been the chief architect of Murâd's policy of appeasing Hungary and the western powers in an effort to prevent a concerted crusader attack against the Ottomans in the Balkans. He was chief Ottoman negotiator in the discussions leading to the Treaty of Edirne, concluded with the Hungarians on 24 Şafar 848/12 June 1444. On his abdication after the conclusion of peace, Murâd appointed Khalîl Grand Vizier to his son Mehemmed [q.v.], and it was presumably Khalîl who recalled Murâd on the crusader invasion of Djumâdâ II 848/September, 1444. Although he commanded a force which guarded the Bosphorus at the time of Murâd's crossing to Rumelia with the troops of Anatolia on his way to meet the invaders, he himself was in Edirne [q.v.] as the young sultan's guardian at the time of Murâd's